

**КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ**

Дипломна робота

магістра

з теми:

**«ІДЕОЛОГІЯ ТА ПОЛІТИКА РАСОВОЇ НЕНАВИСТІ
У НАЦИСТСЬКІЙ НІМЕЧЧИНІ»**

Виконала:

студентка групи Іst1-М19
спеціальності 014.03 Середня освіта
(Історія)

заочної форми навчання

Костецька Леся Миколаївна

Науковий керівник:

кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії

Опря Ігор Анатолійович

Рецензент:

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія питання та огляд джерельної бази.....	7
1.1. Історіографія питання.....	7
1.2. Джерельна база роботи.....	14
Розділ 2. Основи расової теорії нацистів.....	22
2.1. Витоки та розвиток поняття «євгеніка».....	22
2.2. Розвиток ідей расової дискримінації в Німеччині.....	29
2.3. Ідея відродження німецької нації.....	39
Розділ 3. Дискримінаційні норми та політика Третього рейху.....	50
3.1. Реалізація дискримінаційних ідей на практиці.....	50
3.2. Пропагандистське забезпечення расової ідеології і політики.....	64
3.3. Порухення прав і свобод людини після Другої світової війни.....	76
Висновки.....	83
Список використаних джерел та літератури.....	86

ВСТУП

Актуальність теми. Расові забобони старі, як людство. Зародившись ще в давнину, поступово розвиваючись і трансформуючись, вони знаходили відгук у частини суспільства. Ідеї контролю над населенням та створення держави з «расово повноцінних» людей набували все більше прихильників. Античні вчені, мріючи про створення ідеальних, високоінтелектуальних суспільств, мимоволі заклали основу ідей про нерівність. Почавши з філософських трактатів про утопічні суспільства, побудовані на жорсткій ієрархії, згідно з якою керувати державою і займати високе становище у суспільстві можуть лише люди з високими інтелектуальними і фізичними даними, подальша розробка цього питання перетворилася у порівнювання розумових даних різних груп населення між собою. У підсумку все це вилилося в створення евгеніки – науки про селекцію людини.

Центральне місце у вивченні проблем евгеніки належить німецьким ученим. Саме їх пошуки згодом стали основою злочинного та безглузлого знищення великих груп населення. Німеччина перетворилася в епіцентр радикальних ідей. Незважаючи на те, що вона була не єдиною країною, яка розвивала дискримінаційні норми евгеніки, саме тут знайшли втілення ряд законів, що порушують природне право людини на життя. Нацисти на чолі з А. Гітлером, які прийшли до влади у 1933 р., обґрунтувати необхідність заборони на розмноження, а потім і знищення цілих народів. Почалося все з погромів єврейської власності в 1933 р., а закінчилося масовим винищенням «неарійцев» в стінах концтаборів.

Втім, евгенічні товариства існували не лише в Німеччині, а й в багатьох інших країнах світу: в США, Бельгії, Франції, Великобританії, Швейцарії, Фінляндії, Данії, Італії, Бразилії та Естонії. А боротьба за відміну дискримінації за расовою, етнічною, гендерною чи іншою ознакою триває і донині. Увесь цей комплекс факторів і визначає важливість та актуальність теми роботи.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, темами, планами.
Дипломна робота магістра виконана відповідно до тематики, яку розробляє кафедра всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Мета дослідження полягає у всебічному дослідженні процесу формування ідеології та реалізації політики расової ненависті у нацистській Німеччині.

Для досягнення мети потрібно розв'язати такі **завдання**:

- висвітлити стан наукового дослідження теми та її джерельну базу;
- виявити витоки та розвиток поняття «євгеніка»;
- дослідити розвиток ідей расової дискримінації в Німеччині;
- з'ясувати зміст ідеї відродження німецької нації;
- відобразити процес реалізації дискримінаційних ідей на практиці;
- відтворити пропагандистське забезпечення расової ідеології і політики;
- виявити факти порушення прав і свобод людини після Другої світової війни.

Об'єктом дослідження є суспільне та політичне життя Німеччини у період нацистської диктатури.

Предметом дослідження є процес формування ідеології та реалізація політики расової ненависті у нацистській Німеччині.

Хронологічні межі роботи охоплюють період 1933 – 1945 рр. тобто час нацистської диктатури у Німеччині та існування так званого Третього рейху. У процесі написання роботи ми виходили за вказані рамки, щоб показати процес формування євгенічних ідей у різних країнах Європи та Америки, а також, щоб відобразити факти порушень прав людини або навіть геноциду вже після завершення Другої світової війни.

Географічні межі дослідження включають територію Німеччини, де, власне, і реалізовувалась політика обмеження в правах та знищення людей за

расовою й етнічною ознакою. Втім, ці рамки також розширювалися, коли досліджувались факти геноциду і в інших частинах світу.

Методи та методологія дослідження. Для досягнення мети та розв'язання сформульованих завдань використано як загальнонаукові (аналітичний, проблемний, синтетичний, типологічний), так і спеціальні методи дослідження – історичні (компаративний, історичної ретроспекції, історичної реконструкції).

Елементи наукової новизни роботи полягають у дослідженні теми, яка недостатньо висвітлена в історіографії. У процесі роботи було простежено тривалий процес перетворення євгеніки з філософської утопії в політичну ідеологію, зачіпаючи всі аспекти її становлення. Робота також допомагає оцінити величезний вплив пропаганди на німецьке суспільство, що сприяло швидкому перетворенню Німеччини в тоталітарну державу, засновану на диктатурі Гітлера і його прагненні відродити німецьку націю шляхом виведення «вищої раси» – арійців.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що фактологічний матеріал, теоретичні положення та висновки можуть бути використані у подальшій науковій і освітній роботі. Вони стануть у нагоді при підготовці узагальнюючих й спеціальних праць з новітньої історії Європи та Америки. Також результати роботи стануть застереженням при формуванні політики окремих держав та світового співтовариства загалом.

Апробація дослідження здійснена шляхом обговорення окремих її положень на студентській конференції «Перспективи розвитку сучасної науки», яка відбулася 18-19 вересня 2020 року у м. Київ. Окремі положення та висновки роботи були використані у статті «Ідеї расової дискримінації в нацистській Німеччині». Апробація роботи також відбулась під час її обговорення на засіданні кафедри всесвітньої історії Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Структура роботи відповідає меті і завданням дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків,

списку використаних джерел та літератури. Обсяг основного тексту роботи становить 85 сторінок. Повний обсяг роботи – 93 сторінки. Список використаних джерел та літератури складає 80 найменувань.

ВИСНОВКИ

У результаті написання дипломної роботи вдалось сформулювати наступні висновки.

В цілому проблематика расової дискримінації в нацистській Німеччині висвітлена досить широко: існує велика кількість статей і книг, присвячених тематиці поширення законів, що порушують права неарійського населення, переслідування євреїв, слов'ян, циган та інших етносів. Менша кількість досліджень аналізує проблему становлення еugenіки в різних країнах світу. Наявна джерельна база досить різноманітна, а тому дозволяє розв'язати завдання та досягнути мети роботи.

Ідея побудови ідеальної держави зародилася ще в античності. Давньогрецькі вчені, такі як Платон і Аристотель висловлювали думки про побудову ідеального суспільства, з жорсткою ієрархією відповідно до інтелектуальних здібностей людини. Слідом за ними цю тему розвивали багато філософів, проте розквіт наукового аспекту проблеми припав на XVIII – XIX ст.

У XIX ст. французьким соціологом Артуром де Гобіно була сформульована арійська расова теорія, яку пізніше взяли на озброєння націонал-соціалісти. Саме Гобіно розділив людство на 3 раси – чорну, жовту і білу, стверджуючи, що вони нерівні між собою, і біла раса є «найкращою». Незабаром після дослідження Гобіно почався «науковий» час еugenіки, спровокований появою праці Чарльза Дарвіна «Походження видів», згідно з якою у процесі еволюції виживає найсильніша особа. Двоюродний брат Чарльза Дарвіна, англійський дослідник Френсіс Гальтон, увів у науковий обіг термін «евгеніка», визначаючи його як «вивчення чинників, які можуть поліпшити або погіршити расові якості майбутніх поколінь». Саме Гальтону належить ідея про те, що погані і гарні риси успадковуються людиною від батьків, відповідно штучно підбираючи батьківські пари, можна перетворити, наприклад, високий інтелект з випадкової якості на постійну.

Першим вченим, який заговорив про перевагу німців, був англійський соціолог Х'юстон Чемберлен, який поряд з Гобіно став одним із засновників арійської теорії. Згідно з його ідеєю, германські народи, а особливо німці у вузькому сенсі, перевершували всі інші народи. Цій перевазі загрожує інша раса – єврейська, яка бачилася Чемберлену втіленням диявола. Ці ідеї знайшли своїх послідовників у Німеччині.

Німецькі філософські праці заклали базу для розвитку націоналістичних настроїв в Німеччині, пізніше звернувши на себе увагу біологів і генетиків. Особливу роль тут відіграв німецький лікар Вільгельм Шальмайер, який вважав, що держава зобов'язана сприяти підвищенню народжуваності і расової якості населення. Психіатру Альфреду Плетцу належить авторство терміна «расова гігієна», що означало знищення людей з різними фізичними або ментальними відхиленнями. У своїх роботах Плетц стверджував, що німецька раса є «найвидатнішою цивілізованою расою», якій загрозувала зростаюча небезпека з боку слабких рас.

Ідеї створення чистого арійського суспільства знайшли своє втілення в практиці Третього рейху. Расово повноцінними вважались арійські нордичні «справжні» німці. Слідом за ними йшла неарійська нордична раса – північно-західної Європи: англійці, французи, скандинави, американці. Потім йшли ненордичні раси і так далі. На самій нижній сходинці стояли євреї.

Після приходу Гітлера до влади Німеччина перетворилася на поліцейську державу. Політичні опоненти, особливо комуністи і соціал-демократи, поряд з євреями, циганами, слов'янами та іншими, піддавалися залякуванню, переслідуванню та знищенню.

Паралельно з переслідуванням йде активна пропаганда з боку держави. Євреї звинувачуються в програті Першої світової війни, економічній кризі, паразитизмі, прагненні знищити німецьку націю. Марксизм, більшовизм оголошувались породженням єврейського духу, який прагне привести Європу в більшовицький хаос. Все це підкріплювалося пропагандою зі сторінок газет, журналів, підручників, кіноекранів, політичних трибун.

Німеччина не була єдиною країною, що проповідувала ідеї евгеніки, принципи расизму і примусову стерилізацію. Першою країною, яка ввела закон про стерилізацію, були США, потім їх приклад наслідувала Канада. США активно спонсорували розвиток евгеніки в Німеччині, а після 1933 р. не виявляли невдоволення політикою нацистів. Відсутність засудження з боку світової спільноти також вплинула на прийняття жорстоких заходів щодо неарійського населення, а також людей з різними відхиленнями.

Після закінчення війни було прийнято безліч документів, спрямованих на захист прав людини, таких як Загальна декларація прав людини; Конвенція про захист прав людини і основних свобод; Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього та ін. Однак положення цих документів не завжди виконуються, прикладом чого можуть слугувати події в Руанді 1991 року, геноцид боснійців в Югославії, примусова стерилізація в Індії і Китаї.

Як видно, жодні міжнародні договори не можуть забезпечити абсолютного виконання даних зобов'язань. З одного боку, це результат відсутності консенсусу між світовими державами щодо країн-порушників, з іншого боку – відсутність дієвого механізму тиску на агресора. Поки ці умови мають місце в міжнародних відносинах, події, подібні до тих що розгортались у Третньому рейхові, можуть повторитися.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

І. ДЖЕРЕЛА

1. Всеобщая декларация прав человека: [принята Генеральной Ассамблеей ООН 10.12.1948] // Официальный сайт ООН. [Электронный ресурс].
https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/declhr.shtml
2. Гітлер А. Майн кампф [Електронний ресурс].
http://www.hrono.ru/libris/lib_g/meinkampf00.html
3. Гитлер А. Речь на открытии рейхстага нового созыва, 21 марта 1933 г. // 100 ключевых документов по германской истории в 20 веке. [Электронный ресурс].
https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0005_tag&object=translation&st=&l=ru
4. Гобино Ж. А. Опыт о неравенстве человеческих рас. [Электронный ресурс]. <http://knigosite.org/library/read/74541>
5. Декларация о правах человека в отношении лиц, не являющимися гражданами страны, в которой они проживают [Принята 13.12.1985 Резолюцией 40/144 на 116-ом пленарном заседании 40-ой сессии Генеральной Ассамблеи ООН] // Официальный сайт ООН. [Электронный ресурс]. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/decl_discrimination.shtml
6. Декларация о расе и расовых предрассудках [Принята Генеральной конференцией ООН 27.11.1978] // Официальный сайт ООН. [Электронный ресурс]. https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/racism.shtml
7. Закон о гражданстве рейха и Закон о защите немецкой крови и немецкой чести [«Нюрнбергские законы»], 15 сентября 1935 г., и два первых распоряжения к ним, 14 ноября 1935 г. // 100 ключевых документов по германской истории в 20 веке: [Электронный ресурс].
https://www.1000dokumente.de/?c=dokument_de&dokument=0007_nue&object=translation&l=ru

8. Закон о защите народа и рейха [«Закон о дополнительных полномочиях»], 24 марта 1933 г. // 100 ключевых документов по германской истории в 20 веке: [Электронный ресурс].
https://www.1000dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0006_erm&object=translation&st=&l=ru
9. История Германии: учебное пособие в 3 т. Т. 3: Документы и материалы. Москва: КДУ, 2008. 592 с.
10. Конвенция о защите прав человека и основных свобод: [Заключена в г. Риме 04.11.1950] (с изм. от 13.05.2004) // Бюллетень международных договоров. 2001. № 3.
11. Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказания за него: [принята Генеральной Ассамблеей ООН 9.12.1948] // Ведомости Верховного Совета СССР. 1954. № 12.
12. Международная конвенция о ликвидации всех форм расовой дискриминации: [принята Генеральной Ассамблеей ООН 21.12.1965] // Официальный сайт ООН: [Электронный ресурс].
https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/raceconv.shtml
13. Международная конвенция о пресечении преступления апартеида и наказания за него [принята Генеральной Ассамблеей ООН 30.11.1973] // Официальный сайт ООН: [Электронный ресурс].
https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/apartheid1973.shtml
14. Пикер Г. Застольные разговоры Гитлера. Смоленск: Восток, 1993. 348 с.
15. Платон. Государство. Собрание сочинений в 3-х тт. Т. 3. Москва: Наука, 1971. 473 с.
16. Фихте И. Г. Речи к немецкой нации. Москва: Наука, 2009. 343 с.
17. Bradsher. Archives Receives Original Nazi Documents That «Legalized» Persecution of Jews // National Archives. 2010. №4. [Electronic resource].
<https://www.archives.gov/publications/prologue/2010/winter/nuremberg.html>

18. Gunther H. Racial elements of European history [Electronic resource].
<https://ru.scribd.com/document/53056548/Hans-F-K-Gunther-1927-Racial-Elements-of-EuropeanHistory>
19. Joseph Goebbels' Diaries: Excerpts, [Electronic resource].
<http://www.nizkor.org/hweb/people/g/goebbels-joseph/goebbels-1948-excerpts-02.html>
20. Rosenberg J. Gypsies in the Holocaust // ThoughtCo. 2018. [Electronic resource]. <https://www.thoughtco.com/gypsies-and-the-holocaust-1779660>

II. ЛІТЕРАТУРА

21. Аванесян В. Нюрнбергский трибунал и процесс: [Электронный ресурс].
<https://cyberleninka.ru/article/v/nyurnbergskiy-tribunal-i-genotsid>
22. Авдеева В. Б. Фридрих Людвиг Ян. [Электронный ресурс] // Философия вождизма. 2006. <https://vikent.ru/author/2250/>
23. Авербух С. Гитлеровская пропаганда юдофобии в прокламациях и карикатурах. Київ: Ранок, 2005. 224 с.
24. Бестужев И. З. Культура Германии 1933-45 годов // Золотой лев. 2009. № 205-206. [Электронный ресурс].
<https://www.zlev.ru/?article=1114&nomer=21&p=article>
25. Брамштедте Е. Йозеф Геббельс Мефистофель усмехается из прошлого. Ростов н/Д: Слово, 2000. 448 с.
26. Бялый Ю. Германский нацизм: истоки // Красная весна. 2014. [Электронный ресурс]. <https://rossaprimavera.ru/article/germanskiy-nacizm-istoki>
27. Васильченко А. Арийский миф III рейха. [Электронный ресурс].
<https://fanread.net/book/8234586/?page=1>
28. Ветте В. Психологическая мобилизация немецкого населения. 1933 – 1939 гг. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Article/Vett_PsMob.php

29. Випперман В. Европейский фашизм в сравнении. Москва: Слово, 2000. 280 с.
30. Газін В. П., Копилов С. А. Новітня історія країн Європи та Америки 1918 – 1945 рр.: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Слово, 2003. 472 с.
31. Гирков Н. Идеологическая обработка допризывной молодежи и военнослужащих в третьем рейхе и ФРГ // Военно-исторический журнал. 1978. № 7. С. 72-77.
32. Гитлерюгенд – историческая справка // DerSpiegel. [Электронный ресурс]. <http://spiegel.org.ua/text/articles/hellsinginfo02.htm>
33. Глэд Дж. Будущая эволюция человека. Евгеника двадцать первого века. Москва: Захаров, 2005. 176 с.
34. Гогун А. Методы нацистской пропаганды в психологической войне. Москва: Еврейский мир, 2004. 208 с.
35. История национал-социалистической пропаганды. [Электронный ресурс]. <http://prop.boom.Ru/Index.htm>
36. Историческая наука в XX веке. Историография истории нового и новейшего времени стран Европы и Америки / Под ред. Дементьева И. П., Патрушева А. И. Москва: Наука, 2007. 432 с.
37. История Германии / Западносибирский центр германских исследований, Германский исторический институт; под общ. ред. Б. Бонвеча, Ю. Галактионова. Т. 2. Москва: КДУ, 2008. 762 с.
38. Китай: тысячам грозит принудительная стерилизация // Amnesty International. [Электронный ресурс]. <https://amnesty.org.ru/node/1374/>
39. Кноп Г. «Дети» Гитлера. Москва: ОЛМА-ПРЕСС, 2004. 285 с.
40. Корнева Л. Н. Германский фашизм: немецкие историки в поисках объяснения феномена национал-социализма (1945 – 90-е годы. Кемерово, КемГУ, 1998. 128 с.
41. Колчинский Э. И. Полузабытая «эталонная» «книга трех мужчин» // Историко-биологические исследования. 2016. [Электронный ресурс].

- <https://cyberleninka.ru/article/v/poluzabytaya-etalonnaya-kniga-tryoh-muzhchin-k-95-letiyupublikatsii-osnovy-ucheniya-o-nasledstvennosti-cheloveka-i-rasovoy-gigiene>
42. Литтлджон Р. Китайская кампания принудительной стерилизации – преступление против человечности // EpochTimes. [Электронный ресурс]. <https://www.epochtimes.ru/content/view/36944/76/>
43. Мюллер-Хилл Б. Генетика человека и массовые убийства // Человек. 1997. № 4. [Электронный ресурс]. <http://vivovoco.astronet.ru/VV/PAPERS/MEN/MULHILL.HTM>
44. Мерцалова Л. А. Германский фашизм в новейшей историографии ФРГ. Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1990. 206 с.
45. Пленков О. Третий Рейх. Арийская культура. Санкт-Петербург: Питер, 2005. 247 с.
46. Пленков О. Ю. Тайны Третьего Рейха. Рай для немцев. Москва: ЗАО «ОЛМА Медиа Групп», 2009. 328 с.
47. Поляков Л. История антисемитизма. Эпоха знаний. [Электронный ресурс]. http://thelib.ru/books/polyakov_lev/istoriya_antisemitizma_epoha_znaniy-read-19.html
48. Полякова А. А. Пропаганда войны в кинематографе Третьего Рейха. Москва: Слово, 2013. 220 с.
49. Почему ученого-нациста Евгения Фишера не наказали после войны // Русская семерка: [Электронный ресурс]. <https://russian7.ru/post/pochemu-uchyonogo-nacistaevgeniya-fisher/>
50. Принудительная стерилизация в США // Армейский вестник, 2013. [Электронный ресурс]. <https://army-news.ru/2013/11/prinuditelnaya-sterilizaciyanaseleniya-v-ssha/>
51. Ржевская Е. М. Геббельс: портрет на фоне дневника. Москва: АСТ-Пресс Книга, 2004. 400 с.
52. Рисс К. Кровавый романтик нацизма. Доктор Геббельс. 1939 – 1945 гг. Москва: Центрполиграф, 2006. 246 с.

53. События в Сребренице во время Боснийской войны 1992-1995 годов. Досье // ТАСС. [Электронный ресурс]. <https://tass.ru/info/2109261>
54. Тесля А. «Речи к немецкой нации» Фихте: нация, народ и язык // Русский журнал. [Электронный ресурс]. <http://www.russ.ru/pole/Rechi-k-nemeckoj-nacii-Fihtenaciiya-narod-i-yazyk>
55. Формирование евгеники как науки: мировой контекст // Приорат сознания. 2014. [Электронный ресурс]. <https://prioratsoznaniya.wordpress.com/2014/07/11/формирование-евгеники-как-науки-миро/>
56. Хен Ю. В. Евгеника: Основатели и продолжатели. // Человек. 2006. № 3. С. 80-88. [Электронный ресурс]. <http://ec-dejavu.ru/e/Eugenics.html>
57. Чехия: цыганский геноцид по «бархатному сценарию» // Regnum. [Электронный ресурс]. <https://regnum.ru/news/757138.html>
58. Ширер У. Взлет и падение Третьего рейха. Пер. с англ. Москва: Эксмо, 2004. 1168 с.
59. Bates S. Sweden pays for grim past // The Guardian. [Electronic resource]. <https://www.theguardian.com/world/1999/mar/06/stephenbates>
60. Black E. The Horrifying American Roots of Nazi Eugenics // Columbian college of arts & sciences, 2003. [Electronic resource]. <http://historynewsnetwork.org/article/1796>
61. Blacks during the Holocaust era // United States Holocaust memorial museum. [Electronic resource]. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/blacks-duringthe-holocaust-era>
62. Bosnian genocide // History.com. [Electronic resource]. <https://www.history.com/topics/1990s/bosnian-genocide>
63. Brignell V. The eugenics movement Britain wants to forget // NewStatesman, 2010. [Electronic resource]. <https://www.newstatesman.com/society/2010/12/british-eugenicsdisabled>
64. Burke J. India's population policies, including female sterilization, beset by problems // The Guardian: [Electronic resource].

- <https://www.theguardian.com/world/2014/nov/13/india-population-growth-policy-problemssterilisation-incentives-coercion>
65. Concentration Camps, 1933 – 1939. Holocaust encyclopedia. [Electronic resource]. <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/concentration-camps-1933-39>
66. Connelly J. Nazis and Slavs: From racial theory to racist practice // Central European History, 1999. № 1. [Electronic resource].
https://www.researchgate.net/publication/41037294_Nazis_and_Slavs_From_Racial_Theory_to_Racist_Practice
67. Forced Sterilization // United States Holocaust memorial museum. [Electronic resource]. <https://www.theguardian.com/world/1999/mar/06/stephenbates>
68. Gur-Arie R. American eugenics society (1926-1972) // The Embryo Project Encyclopedia. [Electronic resource]. <https://embryo.asu.edu/pages/american-eugenics-society-1926-1972>
69. Hellier C. Nazi racial ideology was religious, creationist and opposed to Darwinism. [Electronic resource]. Coelsblog
<https://coelsblog.wordpress.com/2011/11/08/nazi-racialideology-was-religious-creationist-and-opposed-to-darwinism/#sec3>
70. Hitler's antisemitism. Why did he hate the Jews? // Anne Frank house. [Electronic resource]. <https://www.annefrank.org/en/anne-frank/go-in-depth/why-didhitler-hate-jews/>
71. Lebensborn (Spring of life) // Spartacus Educational. [Electronic resource].
<https://spartacus-educational.com/Lebensborn.htm>
72. Mazzarello P. Cesare Lombroso: an anthropologist between evolution and degeneration. [Electronic resource].
https://www.functionalneurology.com/materiale_cic/560_XXVI_2/4862_cesare/index.html
73. Nazi propaganda // Holocaust museum. [Electronic resource].
<https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nazi-propaganda>

74. Oliver D. Who were the Aryans? – Indians, Iranians, or Europeans // Knowledge of self. 2015. [Electronic resource].
<https://selfuni.wordpress.com/2015/10/15/who-were-the-aryans-indians-iranians-or-europeans/>
75. Payzer G. Nazi Sterilization Experiments, 2017. [Electronic resource].
<http://large.stanford.edu/courses/2017/ph241/payzer2/>
76. Rwanda. Genocide // History.com [Электронный ресурс]. [Electronic resource]. <https://www.history.com/topics/africa/rwandan-genocide>
77. Sinti & Roma. The «Gypsies» // Holocaust education and archive research team. [Electronic resource].
<http://www.holocaustresearchproject.org/holoprelude/romasinti.html>
78. Smith H. How eugenics legislated sterilization around the world // Medium. [Electronic resource]. <https://medium.com/@chsmithiii/how-eugenics-legislated-sterilization-around-the-world-eb5a226d4641>
79. The Impact of National Socialist Thinking on the German Legal System. German propaganda archive // Calvin college. [Electronic resource].
<https://research.calvin.edu/german-propaganda-archive/frank1.htm>
80. Wilde R. Who Were Hitler's Supporters? Who Backed the Führer and Why // ThoughtCo: [Electronic resource]. <https://www.thoughtco.com/who-supported-hitler-andwhy-1221371>